

ÎNSEMNAȚII CONTRADICTORII

GEN UȘOR SAU GREU?

În artă nu există gen ușor sau greu; există doar clasificări mai mult sau mai puțin arbitrare. Fabulele lui La Fontaine - de pildă -, aceste mici și aparent naive istorioare versificate, înfățișează comedia umană a secolului XVII (a societății franceze și a societății în general) într-un tablou tot atât de cuprinzător și cu o forță de generalizare cu nimic mai puțin percutantă decât grandioasa operă a lui Balzac, care își propune - și izbutește să fie - pe parcursul a zece de mii de pagini, o amplă frescă a primei jumătăți a secolului XIX.

Un mic desen de Daumier are, în ceea ce mă privește, mai multă vigoare, expresivitate și elocvență decât măreția unui uel de mari dimensiuni, precum "Moartea lui Seneca" semnat de Louis David.

Nici amploarea construcției, nici densitatea ori profunzimea ideilor nu conferă în mod obligatoriu valoare unei opere artistice. Poate că expresivitatea, rafinamentul ori subtilitatea creatorului să aibă un cuvânt hotărâtor? Totuși, Marivaux nu s-a putut ridica, în ciuda orgoliului său, la nivelul creației lui Molière, pe care, cu un dispreț suveran, îl cataloga drept rudimentar, simplist, grosolan.

În teatru, o reprezentare vie de commedia dell'arte e întotdeauna de preferat unor înjghebări scenice plicticoase, avînd ambiția de a desfigura cu tot dinadinsul piese celebre semnate de marii clasici ai dramaturgiei universale.

Numai că, în ultima vreme, simpla apariție pe scenă a unei capodopere shakespeariene este considerată un "eveniment", iar eticheta odată aplicată, orice demers critic devine implicit un act de prisoare, dacă nu chiar o împietate.

De altfel, aplicat cu egală generozitate expozițiilor de pești exotici, apartinilor editoriale, concertelor de muzică populară, campionatelor naționale de popice sau unui spectacol T.V. inspirat din viața crescătorilor de albine, termenul "eveniment" revine în presă cu o frecvență din ce în ce mai halucinantă. Fenomenul ne va conduce nu numai la pierderea în timp a sensului noțiunii de eveniment, ci chiar la o răsturnare paradoxală, în care același cuvînt devine și antonimul său; afirmația se sprijină pe simpla constatare că săptămînilor în care nu se consemnează nici un "eveniment" devin, prin raritate, adevărate evenimente.

Am în față volumul VII din "Les voies de la création théâtrale" - prestigioasă colecție de studii, editată de Centrul Național de Cercetări Științifice din Paris. Volumul își propune să analizeze cele mai reprezentative puneri în scenă ale anilor '20-'30, perioadă dominată de uriașe personalități regizorale ca Meyerhold, Tairov, Vahtangov, Pitoeff, Piscator, ș.a.m.d. Printre spectacolele analizate pe larg în aceste pagini - spectacole de referință, care au revoluționat teatrul mondial - sînt încorporatul magnific de Crommelynck (Meyerhold), Prințesa Brambilla după E.T.A. Hoffmann (Tairov), Dibbuk de An-eki (Vahtangov), o dramatizare după Aventurile bravului soldat Svejk (Piscator) sau piesele expresioniste ale lui Lenormand (Pitoeff) - astăzi uitate cu desăvîrșire.

Nu aș vrea să se înțeleagă cumva că prin aceste simple remarci am intenționat să pledez împotriva abordării de către

teatre a marii dramaturgii universale, ci doar să consemnez un fapt aparent paradoxal, și anume că actul interpretativ își poate dobîndi o valoare de sine stătătoare, uneori independentă de valoarea materialului interpretat.

10 aprilie 1977

CONTEMPORANEITATEA LUI MOLIERE SAU VIRTUOZITATEA LECTURII

Molière reprezintă pentru mine însăși ideea de Teatru, neputînd să delimitez în existența sa tumultoasă unde se termină viața operelor și unde începe spectacolul vieții. Personalitate complexă și contradictorie, comediograf "periculos", elaborat și spontan, îndrăgît de spirite alese și aplaudat de neclopiți, depins de Boileau pe motiv că s-a coborît pînă într-atît încît a contopit fără jenă arta lui Terențiu cu cea a saltimbancului Tabarin; comediant de geniu care, datorită unei mari mobilități a figurii și în special a sprîncenelor, provoca hohotele de rîs ale galeriei, dar pe care un contemporan, izbîit de concentrarea privirii sale, îl numea "contemplatorul", convins fiind că, sub masca-i jovială, Molière pătrundea pînă în străfundurile sufletului omenească; acest om de o inteligență scilpitoare, dar rezervat și taciturn, care decepționa societatea galantă a epocii sale, fiind mai predispus să asculte decât să vorbească; acest filosof-moralist, pictor necruțător a tot ceea ce este ridicol în om și în lume - acuzat de Jean Jacques Rousseau de a fi tulburat ordinea și de a fi răsturnat sacrele raporturi pe care este construită societatea; acest măscărici admirat de Goethe pentru filonul tragic care-l străbate opera, acest spirit nonconformist, transformat de către critica universitară a secolului XIX (și ulterior de către promotorii "realismului socialist") într-un apostol al "măsurii și bunului simț popular", adaptîndu-l astfel unei ideologii filistine; acest geniu deopotrivă defăimat și sacralizat de-a lungul secolelor; acest Chaplin al secolului XVII, al se înfățișează astăzi ca cel mai viu personaj din întreaga istorie a teatrului; căci, spre deosebire de Shakespeare, pe care nimeni nu mai îndrăznește să-l conteste, Molière rămîne în continuare un autor contestat!

Din păcate, mai sînt încă destul oameni de teatru care, stimîndu-l cu descendentă, preluîndu-l ca pe o piesă de muzeu, se dovedesc incapți să-l înțeleagă.

Pieseile lui Molière fac parte din acea categorie de scrieri fundamentale ale umanității ce par atât de familiare tuturor, încît - paradoxal - creează impresia că le cunoaștem chiar fără a le fi citit!

Opera sa, în impunătoarea-i simplitate, este de o complexitate și profunzime înfînită, dovedindu-se deschisă și parcă mai actuală ca oricînd.

Totul constă în a învăța să-l citim! Numai că lectura operelor sale e din nefericire - sau poate că din fericire - mult mai puțin comodă decât ne închipuim.

Arta de a-l înțelege și interpreta pe Molière - ca de altfel pe orice mare clasic - presupune o virtuozitate a lecturii!

Această virtuozitate e ca un dans pe sîrmă la mare înălțime în care echilibrul instabil oscilează între confruntare și confundare, între real și imaginar, între vis și realitate, între comic și tragic, între concret și abstract, între ridicol și sublim.

5 februarie 1966

VALERIU MOISESCU